

**USSR'S „THE NEW POLITICAL THINKING ” AND ITS EFFECT UPON
INTERNATIONAL AFFAIRS IN 1989**

Constantin Corneanu, PhD, The Institute of the 1989 Romanian Revolution

Abstract : „Perestroika” and „glasnosti” will substantially contribute to USSR’s reformation, favorising a „new political thinking” in the field of international affairs. The concept of „European Common House ” was about to become one of the strategic objectives of Mihail S. Gorbaciov’s foreign policy and will influence the reconfiguration of international affairs in 1989. The diplomatic treaties for the unification of Germany and the amplification of the economic, political and monetary integration process of European Economic Community member states, having as the main objective the birth of European Union of today, were favoured by the USSR’s leader and his „new political thinking” in the international affairs field. In the context caused by the USSR’s strategic glaxis collapse, the president François Mitterrand will start to accelerate his policy of European unification.

Keywords: Gorbaciov, URSS, SUA, Bush, perestroika

„Perestroika” și „glasnosti” aveau să contribuie în mod substanțial la reformarea URSS-ului, favorizând o „nouă gândire politică” în domeniul relațiilor internaționale. Conceptul de „Casă Comună Europeană” avea să devină unul dintre obiectivele strategice ale politicii externe ale lui Mihail S. Gorbaciov și va influența reconfigurarea relațiilor internaționale în anul 1989. Tratatul diplomatic pentru unificarea Germaniei și amplificarea procesului de integrare economică, politică și monetară a statelor membre ale CEE, având drept țintă nașterea UE de astăzi, au fost favorizate de această „nouă gândire politică” în domeniul relațiilor internaționale a liderului URSS. În contextul oferit de prăbușirea glaxisului strategic al URSS, președintele François Mitterrand va începe să accelereze politica sa de făurire a unității europene. În contextul politico-economic de la începutul anilor ’80, amplificat de pierderea „Liniei X”¹ și creșterea, astfel, a decalajului tehnico-științific dintre Occident și URSS, secretarul general al CC al PCUS, Iuri V. Andropov, a ajuns la concluzia că, dacă evoluția Uniunii Sovietice continua conform programului, atitudinilor, mentalităților și prejudecăților existente, baza economică² prin care

¹ Planurile liderilor sovietici privind evoluția URSS cu ajutorul informațiilor tehnico-științifice (S&T) aveau să fie serios zdruncinate, dacă nu chiar împiedicate, de succesul unei operațiuni de contraspionaj a Alianței Occidentale cunoscută sub numele de Operațiunea „FAREWELL”. În perioada martie – decembrie 1981, colonelul Vladimir Ipolitovici Vetrov a oferit contraspionajului francez (DST) peste 4.000 de documente ultrasecrete ale Direcției T (S&T) a KGB-ului, precum și numele a 422 de agenți sovietici din 15 țări occidentale. Colonelul V. I. Vetrov nu a cerut niciodată nimic DST-ului în schimbul serviciilor aduse Franței și, implicit, Lumii Libere, însă spera doar ca, atunci când va reuși să fugă din URSS, să i se acorde posibilitatea unei existențe decente pe teritoriul francez. „Cât privește motivațiile sale, nu s-a confesat niciodată în puținele întâlniri clandestine cu el. Nostalgia Franței?”, adnota sovietologul Thierry Wolton, cu referire la acest episod din istoria secretă a Războiului Rece. Operațiunea „FAREWELL” desfășurată de către DST cu avizul „discret” al CIA, în perioada martie 1981 – februarie 1982, a permis expulzarea, la 5 aprilie 1983, a 47 de ofițeri de informații sovietici din Franța și lichidarea, astfel, a rețelei de informații tehnico-științifice a KGB („Linia X”), acest fapt având efecte negative pentru economia și cercetarea productivă sovietică.

² La mijlocul anilor ’80, peste 40% din utilajele aflate în industria sovietică aveau un grad de uzură care depășea 50%, la care se adăuga și uzura morală accentuată. Planul cincinal 1981-1985 nu avea să fie îndeplinit la niciun indicator, iar investițiile se orientau „mai mult spre construirea de noi obiective, cu costuri foarte ridicate, neglijându-se modernizarea celor existente” (Apud Vasile Buga, *Apusul unui Imperiu. URSS în epoca*

se dorea dominarea lumii³ avea să se prăbușească⁴. Iuri V. Andropov a ajuns la conștiință⁵ necesității unei reforme complete a sistemului și putem vorbi de faptul că el este părintele „perestroikăi”⁶. Mihail S. Gorbaciov avea să-și afirme noile principii și metode de politică externă, cu ocazia unei conferințe ținute, în mai 1986, în fața funcționarilor superiori din Ministerul de Externe al URSS: „În prezent trebuie să învățăm cât se poate de repede a transpune ideile și orientările în acțiuni concrete și s-o facem având mereu în minte - atât în lucrurile mari cât și în cele mici - obiectivele momentului și perspectivele strategice. (...) Este neapărat necesar a evalua cu precizie situația și a stabili planuri concrete. Trebuie acordată mai multă atenție elaborărilor, previziunii evenimentelor, trebuie sesizată orice posibilitate de creștere a eficacității, facultății de manevră rațională și a dinamismului global al politicii noastre externe”⁷. **Noua linie de politică externă⁸ inaugurată la Kremlin reprezenta aplicarea la politica internațională a strategiei ideologului comunist italian Antonio Gramsci, respectiv renunțarea la cucerire prin intermediul luptei de clasă și recurgerea**

Gorbaciov. 1985-1991, Editura INST, București, 2007, p. 12). Totodată, starea morală din societatea sovietică și din sânul PCUS se înrăutățea permanent, apăruseră semne care indicau înmulțirea fenomenelor de corupție și luare de mită, de jefuire a avuției publice, de abuz în serviciu etc.

³ Președintele Franței, François Mitterrand, îi va explica premierului britanic Margaret Thatcher, într-o convorbire telefonică din 24 ianuarie 1984, referitor la perspectivele de viitor ale URSS: „După părerea mea, până la sfârșitul secolului, imperiul sovietic se va prăbuși. Tinerii așteaptă mai mult de la consum. Iar poliția nu poate împiedica consumul. Trebuie să-l promovezi și să te deschizi. Și atunci vor apărea lucrurile noi. URSS-ul nu va mai putea păstra distanța. Eu nu voi mai vedea acest lucru, dar în anul 2000 totul va fi diferit. Numai armata va mai putea încetini declinul când imperiul va începe să se rupă. Din acea clipă, modernitatea va invade societatea lor. Conducătorii au încetat să-și mai omoare opoziții. Este slăbiciunea lor!” (Apud Jacques Attali, François Mitterrand așa cum a fost, Editura Historia, București, 2008, p. 227 - 228).

⁴ În ianuarie 1983, *Directorate of Intelligence al CIA* realiza un studiu (*A Research Paper*) intitulat „Pierderea de viteză a industriei sovietice, 1976 - 1982” în care se preciza: „În timp ce încearcă să revigoreze creșterea economiei sovietice, noii conducători avându-l în frunte pe secretarul general Andropov trebuie să se confrunte cu o serie de probleme deosebit de dificile în industrie. Creșterea industrială, care s-a aflat în declin după cel de-Al Doilea Război Mondial, a scăzut într-o manieră uimitor de rapidă în perioada 1976 - 1982. Creșterea anuală a producției industriale era, în medie, de peste 9% în anii '50, de 6,4% în anii '60 și de 5,9% în anii 1971 - 1975. Pentru anii 1976 - 1980, creșterea anuală nu a fost decât de 3,2% și a scăzut la 2,4% în 1981 - 1982. Scăderea brutală a productivității - adică a eficacității articulației dintre muncă și capital - este încă și mai dramatică. În pofida unor eforturi considerabile, sovieticii au fost incapabili să blocheze această deteriorare (...) Perspectivele unei redresări a situației pentru anii '80 nu sunt deloc bune” (Apud Catherine Durandin, *CIA în război*, Editura Incitatus, București, 2003, p. 205).

⁵ **Raportul de la Novossibirsk** (1984) redactat de către un grup de cercetători universitari sub coordonarea sociologului Tatiana Zaslavskaja, la cererea lui Iuri V. Andropov, a fost publicat în numărul 28 al revistei *Survey*. În raport se releva faptul că în URSS „planificarea hipercentralizată submina vizibil orice progres, iar societatea era scurt-circuitată de mult prea dese conflicte interne” (Apud Teodora Stănescu-Stanciu, *Efectul Gorbaciov și statele Europei Central-Estice*, în *CLIO 1989*, Anul IV, nr. 2/8, 2008, p. 8).

⁶ În *Nezavisimaa Gazeta*, din 28 decembrie 1990, Filip D. Bobkov, fost prim-adjunct al președintelui KGB, mărturisea că, „încă din 1985, KGB-ul a înțeles limpede că URSS nu se mai putea dezvolta fără perestroika” (Apud Thierry Wolton, *KGB-ul la putere. Sistemul Putin*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 25). Oleg Hlobăstov, fost consilier al ideologului PCUS, Mihail A. Suslov, va scrie: „Am văzut cum trebuie lucrurile în ceea ce-l privește pe Andropov (...). Însă, oricât de puternic a fost acesta, înțelegea că nu putea reuși decât grație unei trădări secrete a țării de către Comitetul Securității Statului” (Apud Hélène Blanc, Renata Lesnik, **Prădătorii de la Kremlin (1917 - 2009)**, Editura Cartier, Chișinău, 2011, p. 162)

⁷ Mihail Gorbaciov, *Memorii*, Editura Nemira, București, 1994, p. 135.

⁸ Într-un document strict-secret al MAE sovietic se menționează, cu referire la criza din spațiul țărilor socialiste și poziția de urmat a URSS, următoarele: „Trebuie să pornim de la faptul că folosirea forței militare ca parte a relațiilor noastre cu statele socialiste...este total exclusă, chiar și în situațiile extreme (cu excepția agresiunilor externe asupra aliaților noștri)” (Apud Victor Sebestyen, **1989. Prăbușirea Imperiului Sovietic**, Editura Litera, București, 2009, p. 221).

la strategia șantajului, nu prin forță, ci prin slăbiciune, în parte reală, în parte simulată, pentru a-și asigura ajutorul și simpatiile occidentale⁹. În martie 1987, Mihail S. Gorbaciov avea să declare în fața membrilor Biroului Politic: „Sarcina importantă este utilizarea potențialului științific și tehnologic vest-european. (...) Nu să separăm Europa Occidentală de Statele Unite, ci mai degrabă să îndepărtăm Statele Unite de Europa”¹⁰. Trebuie să remarcăm faptul că programul politic lansat de Mihail S. Gorbaciov a dus în final, vis-à-vis de NATO și Occident, la ceea ce avea să-i declare politologul rus Gheorghii A. Arbatov, în 1989, unui general american, în timpul unei vizite la Bonn: „O să facem un lucru nemaipomenit, o să vă lipsim¹¹ de dușmanul vostru!”. Referindu-se la acele clipe de început ale mandatului lui Mihail S. Gorbaciov, diplomatul Serghei Tarasenko scria: „Trebuia să devenim un stat «normal». Nu mai puteam juca rolul unui stat sălbatic. Din toate punctele de vedere, ne loveam de un zid...În opinia publică mondială eram la nivelul unor barbari. Eram temuți, însă, în același timp, nimeni nu ne respecta...Eram «imperiul cel rău»”¹². În iulie 1985, Andrei A. Gromîko, ministrul de Externe al URSS, a fost înlocuit în funcție cu Eduard A. Șevardnadze.

În ianuarie 1986, Mihail S. Gorbaciov va lansa celebra „*Propunere din ianuarie*”, care va lua prin surprindere cancelariile diplomatice și opinia publică internațională: sovieticii propuneau eliminarea rachetelor cu rază medie de acțiune din Europa și, totodată, a tuturor armelor nucleare până în anul 2000. Observatorii atenți ai relațiilor internaționale, cu precădere cele sovieto-americane, reținuseră faptul că Mihail S. Gorbaciov încerca să impună planul său de dezarmare complexului militaro-industrial sovietic, în pofida „unei armate ai cărei comandanți mai vârstnici condamnaseră cu îngrijorare reducerea forței militare sovietice”¹³. Pe 18 ianuarie 1989, Henry Kissinger, fost secretar al Departamentului de Stat al SUA, aflat la Kremlin, îi propunea lui Mihail S. Gorbaciov, cu acceptul președintelui Bush¹⁴, organizarea unor întâlniri și negocieri la nivel înalt (SUA - URSS) pentru a se ajunge la realizarea unor înțelegeri - unele formale, altele informale -, vis-à-vis de limitele celor două mari puteri în promovarea intereselor proprii în Europa de Est. După plecarea emisarului de taină al Casei Albe, Mihail S. Gorbaciov avea să se consulte, conform declarațiilor oficiale, cu

⁹ Fostul disident sovietic Vladimir Bukovski concluziona: „Tentativa pentru a face Europa «socialistă» și pentru a pune potențialul ei industrial în slujba cauzei socialismului a fost marea problemă a politicii externe sovietice încă din epoca lui Lenin: de asta depindeau și supraviețuirea URSS și succesul oricărei experiențe socialiste” (Apud Vladimir Bukovski, *Judecată la Moscova*, Editura Albatros, București, 1998, p. 399).

¹⁰ Thierry Wolton, *op. cit.*, p. 42.

¹¹ Phil Giraldi, șeful stației CIA din Barcelona, scria: „Tragedia fundamentală este una spirituală. Cei mai mulți dintre ofițerii tineri pe care îi cunoșteam eu au demisionat. Erau cei mai buni și mai străluciți. 80 sau 90% din oamenii pe care îi știam eu, aflați în culmea carierei, și-au făcut bagajele. Nu mai exista motivație. Se pierduse entuziasmul” (Apud Tim Weiner, *CIA. O istorie secretă*, Editura Litera, București, 2011, p. 451).

¹² Victor Sebestyen, *op. cit.*, p. 140.

¹³ Gerd Ruge, *Mihail Gorbaciov*, Editura Doina, București, 1993, p. 242.

¹⁴ O primă rundă de discuții între Henry Kissinger și președintele Bush a avut loc pe 18 decembrie 1988 și viza obținerea unor garanții sovietice ferme privind neutilizarea forței pentru a se reprima reformele sau liberalizarea Europei de Răsărit. Occidentul urma să promită că „nu va exploata nici una din schimbările economice sau politice care vor surveni acolo, în detrimentul intereselor «legitime» ale securității Uniunii Sovietice” (Apud Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *La cele mai înalte nivele*, Editura Elit, București, 1994, p. 27).

consilierul său personal pentru Europa de Est, Gheorghe H. Șahnazarov, care îl va sfătui să sprijine planul lui Kissinger¹⁵

În contextul noilor transformări din arena relațiilor internaționale, Bettino Craxi, prim-ministru al Italiei în exercițiu și președinte al Consiliului European, a vizitat Moscova după venirea lui Mihail S. Gorbaciov la putere, și a dat semnalul unui nou început în relațiile dintre Comunitatea Economică Europeană (CEE) și Blocul Estic. Mihail S. Gorbaciov avea să declare după întâlnirea cu liderul politic italian, că este timpul **„de a organiza relații reciproc avantajoase între CAER și CEE în chestiuni economice”**¹⁶. Liderul de la Kremlin comunica, totodată, faptul că **„în măsura în care țările CEE acționează ca o «entitate politică», noi suntem gata să căutăm un limbaj comun cu ea și asupra problemelor internaționale”**¹⁷. În iunie 1985, secretarul CAER, Viaceslav Sîciiov, i-a comunicat oficial președintelui Comisiei Europene, Jacques Delors, că organizația pe care o reprezintă dorește să stabilească relații oficiale cu CEE. Relațiile dintre CEE și URSS, secondată de Blocul țărilor socialiste, aveau să se dezvolte, în perioada imediat următoare vizitei lui Bettino Craxi la Moscova, mai mult pe tărâm economic decât politic. Jacques Delors avea să declare, la 17 ianuarie 1989, în Parlamentul European, că, la întâlnirea la vârf de la Rhodos (2 – 3 decembrie 1988) a Consiliului European - el **„și-a exprimat regretul personal că, față de cooperarea economică, celei politice i se făcea puțin loc, iar cei Doisprezece nu doreau să cadă de acord asupra unor poziții comune sau să ia inițiative unite în dialogul Est-Vest”**¹⁸. Abia la 24 aprilie 1989, Consiliul Afacerilor Generale al Miniștrilor de Externe din țările membre ale CEE a decis că trebuie să existe o abordare coerentă a politicii CEE față de Europa de Est. În cadrul Consiliului European de la Madrid, din 26 - 27 iunie 1989, liderii politici ai țărilor membre ale CEE **„au reafirmat deplina valabilitate a abordării cuprinzătoare, integrând aspectele politice, economice și de cooperare pe care Comunitatea Europeană și statele ei membre le urmează în relațiile lor cu URSS și cu țările din Europa Centrală și de Est”**¹⁹. Liderii politici europeni și-au reafirmat hotărârea lor și a statelor membre ale Comunității Europene **„de a juca un rol activ în sprijinirea și încurajarea schimbărilor pozitive și a reformei”**²⁰. La întâlnirea „G-7” de la Paris din 14 -

¹⁵ Secretarul de stat James Baker a oferit, în mod discret, informații presei despre planurile lui Kissinger privind o înțelegere sovieto-americană asupra Europei Răsăritene. *New York Times* îi informa pe cititorii lui, în cursul zilei de 28 martie 1989, că secretarul de stat american „reflecta” la „Planul Kissinger” cu anumite rezerve. **„Cred că este important ca orice fel de idee de acest gen, în măsura în care va fi urmată, să fie urmată cu grijă, în așa fel încât să nu ni se reproșeze că ne-am așezat împreună cu Uniunea Sovietică la masă și am început să modelăm Europa Răsăriteană”**, îi va declara James Baker corespondentului diplomatic al ziarului, Thomas Friedman (*Ibidem*, p. 72). Cancelariile occidentale din spațiul CEE vor protesta și vor solicita explicații administrației Bush. Marea Britanie a comunicat prin Sir Antony Acland, ambasadorul britanic la Washington, că Guvernul Majestății Sale era ferm împotriva **„oricărui târg între Statele Unite și Uniunea Sovietică cu privire la Europa Răsăriteană”** (*Ibidem*, p. 73). Supusă presiunilor diplomatice ale aliaților din NATO, administrația Bush va comunica, prin intermediul secretarului de stat adjunct Lawrence Eagleburger, că „Planul Kissinger” era interesant ca exercițiu intelectual, însă **„dacă există vreun merit în propunerea lui Kissinger, acela este că ne oferă ocazia să ne gândim la implicațiile unor schimbări dramatice în Europa Răsăriteană”** (*Ibidem*).

¹⁶ Karen E. Smith, *Politica externă a Uniunii Europene*, Editura Trei, București, 2004, p. 61.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ *Ibidem*, p. 88.

¹⁹ *Ibidem*, p. 91.

²⁰ *Ibidem*.

16 iulie 1989, CEE s-a manifestat ca principalul actor al relațiilor Occidentului cu Blocul Estic reformator. Liderii „G-7” au decis că politica față de reformele aflate în derulare în Europa de Est urma să se subsumeze următoarelor trei scopuri: 1) *ajutorul CEE intenționa să faciliteze reformele economice*; 2) *reformele urmau să ajute fiecare țară din Europa de Est să se integreze în economia mondială și 3) crearea unei nou cadru de securitate europeană regională*.

Cu ocazia vizitei pe care cancelarul federal Helmut Kohl o va efectua în URSS, în octombrie 1988, Mihail S. Gorbaciov îi va declara că „**înțelege sentimentul poporului german**”²¹ referitor la lipsa unității depline și, totuși, se pronunță „**pentru o îmbunătățire a colaborării între Republica Federală și RDG în cadrul dezvoltării în continuare a relațiilor Est-Vest**”²². Vizita secretarului general al PCUS în RFG, în perioada 12-15 iunie 1989, avea să reprezinte clipa când cancelarul Helmut Kohl a simțit că aude „**răsunând pașii lui Dumnezeu trecând prin evenimente**”²³. În Declarația Comună dintre RFG și URSS, semnată la finalul vizitei, se menționează faptul că „**omenirea se află în pragul mileniului trei în fața unor sfidări istorice**”²⁴ ce pot fi soluționate „**numai împreună**”²⁵, de către toate statele și popoarele, ceea ce presupune „**o nouă gândire politică...**”²⁶. Cei doi șefi de stat apreciau în Declarația Comună că „**Europei îi revine un rol de prim rang în modelarea unui viitor pașnic**”²⁷ și că această evoluție trebuie să fie sprijinită, în ciuda „**divizării de decenii a continentului**”²⁸. Cancelarul Helmut Kohl îl va suna pe George H. W. Bush, pe 15 iunie 1989, pentru a-i comunica că secretarul general sovietic este foarte interesat de existența unei relații bune cu președintele american, iar cancelarul Kohl îi propunea lui Bush să vină în întâmpinarea lui Gorbaciov și, „**din când în când să-l informeze direct, din proprie inițiativă, pe Gorbaciov, într-o problemă sau alta**”²⁹. Președintele François Mitterrand considera că unitatea Europei Occidentale depindea de relația franco-germană, astfel încât în timpul întâlnirii cu cancelarul Helmut Kohl, din 25 mai 1985, pe un vapor de croazieră, în Bodensee, lacul Constanze, îi declarase: „*Axa politicii franceze este Europa, iar axa Europei este prietenia franco-germană*”³⁰. **În contextul oferit de prăbușirea glaciului strategic al URSS, François Mitterrand va începe să accelereze politica sa de făurire a unității europene.**

Pe 30 mai 1989, după încheierea unei reuniuni a Consiliului NATO, președintele George H. W. Bush va ține un discurs în sala Rheingold, din Mainz, în care va vorbi despre o „**Europă liberă și întregă**”³¹ și va cere organizarea de alegeri libere și pluralism politic în

²¹ Helmut Kohl, *Am vrut unitatea Germaniei*, Editura Institutul European, Iași, 1999, p. 45.

²² *Ibidem*.

²³ Cancelarul german Otto von Bismarck declara: „**De unul singur nu poți realiza ceva, poți doar aștepta până când auzi răsunând pașii lui Dumnezeu trecând prin evenimente; atunci să-i sari înainte și să-i apuci colțul mantiei, asta-i tot!**”

²⁴ Helmut Kohl, *op. cit.*, p. 50.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ *Ibidem*, p. 51.

³⁰ Jacques Attali, *op. cit.*, p. 259.

³¹ Gheorghe E. Cojocaru, *Tratatul de Uniune Sovietică*, Editura Civitas, Chișinău, 2005, p. 299.

Europa de Est, precum și „o Europă mai puțin militarizată”³². Președintele SUA va declara: „Nu poate exista o Casă Europeană Comună atâta timp cât locuitorii ei nu sunt liberi să se miște dintr-o cameră în alta”³³. Președintele Bush anunța Kremlinul că SUA „se angajau să țină cont de «interesele legitime de securitate» ale Uniunii Sovietice, să ridice restricțiile existente la exporturile de tehnologie în URSS și să concluzeze mai strâns în planul protecției mediului înconjurător”³⁴ în schimbul creării unui sistem politic pluripartid și al alegerilor libere în zona de influență sovietică. Discursul președintelui american avea să fie studiat, în dimineața următoare, de către Gheorghe H. Șahnazarov care va considera că „toate condițiile lui Bush puteau fi îndeplinite”³⁵. Polonia și Ungaria erau libere, în opinia Kremlinului, să facă ce doresc și nu exista „niciun motiv pentru care Solidaritatea să nu poată veni la putere”³⁶, singura excepție fiind Germania, care era „un caz special”³⁷.

Pe 10 iulie 1989, președintele SUA a început un turneu diplomatic în Europa în cadrul căruia va vizita Polonia, Ungaria și, mai apoi, Parisul pentru o nouă reuniunea a „G-7”. „Indiferent ce se va întâmpla în această călătorie, cu siguranță nu va fi un turneu victorios în urma căruia să mă bat cu pumnul în piept...Nu vreau să par agitator sau provocator. Nu vreau să le complic viața lui Gorbaciov și celorlalți. Nu vreau să-i pun bețe în roate lui Gorbaciov”³⁸, va declara președintele Bush colaboratorilor săi apropiați înainte de aterizarea la Varșovia. În timpul zborului spre Paris, la întâlnirea „G-7”, președintele Bush va recunoaște faptul că ritmul reformelor din Europa Răsăriteană „îl uluise de-a dreptul”³⁹, însă „de fapt, conducerea Uniunii Sovietice și liderii din aceste țări”⁴⁰ făcuseră posibil totul. În cursul dimineții de 15 iulie 1989 se va deschide reuniunea „G-7” de la Arcadă (numită azi Arcul lui Mitterrand), într-un imobil din noul cartier La Défense al Parisului. „G-7” a protestat modest împotriva represiunii chineze din Piața Tien An-Men, a hotărât ca ajutorul financiar destinat Poloniei să fie coordonat de Comisia Europeană, a promis un ajutor pentru reducerea datoriilor africane și mexicane, un sprijin financiar pentru ridicarea de baraje în Bangladesh, a lansat inițiative importante împotriva spălării de bani etc. Reunificarea germană nu a fost luată în discuție⁴¹.

În cursul dimineții de 18 iulie 1989, președintele Bush îi va scrie o scrisoare lui Mihail S. Gorbaciov în care va insista pentru obținerea acordului liderului sovietic pentru o întâlnire

³² **Ibidem.**

³³ **Ibidem.**

³⁴ Anneli Ute Gabanyi, **Revoluția neterminată**, Editura Fundației Culturale Române, București, 1999, p. 39.

³⁵ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 122.

³⁶ **Ibidem**, p. 123.

³⁷ **Ibidem.**

³⁸ Victor Sebestyen, **op. cit.**, p. 281.

³⁹ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 136.

⁴⁰ **Ibidem.**

⁴¹ Pe 1 septembrie 1989, François Mitterrand îi va explica premierului Margaret Thatcher că el nu se opunea reunificării germane, cu condiția de a se reconfirma intangibilitatea frontierei polono-germane. „Niciodată Gorbaciov nu va accepta o Germanie unită în NATO. Iar americanii nu vor accepta niciodată ca RFG să iasă din NATO. În acest caz nu trebuie să ne neliniștim: să spunem că ea va avea loc când vor decide germanii, dar știind că cei doi mari ne vor proteja”, mărturisea președintele Mitterrand (Apud Jacques Attali, **op. cit.**, p. 276). În interviul acordat lui Pierre Verluise (**La réunification allemande et les relations franco-allemandes**), publicat în septembrie 2002 pe site-ul www.diploweb.com, generalul (r) Vernon Walters declară că președintele Bush a acceptat, în noiembrie 1989, să susțină activ reunificarea Germaniei, însă fără o neutralizare a acesteia (A se vedea: <http://www.diploweb.com/La-reunification-allemande-et-les.html>).

la cel mai înalt nivel, **„fără mii de asistenți care privesc peste umărul nostru** (al lui Bush și Gorbaciov – n. n.), **fără informările omniprezente**”⁴² și fără mass-media. Scrisoarea olografă cu antetul Casei Albe a fost predată peste zece zile consilierului militar al lui Gorbaciov, mareșalul Serghei Ahromeiev, cu ocazia vizitei acestuia în Biroul Oval. Mihail S. Gorbaciov a primit-o din mâna consilierului său militar și a fost convins că era timpul pentru o discuție față în față cu președintele Statelor Unite. La jumătatea lui august 1989, Jacques Attali, consilierul special al președintelui Mitterrand, va veni cu o propunere extrem de îndrăzneță: crearea unei instituții europene care să adune toate țările de pe continent, inclusiv URSS, convins fiind că **„această instituție ar trebui să fie în același timp o bancă și un forum pentru a pune în practică un proiect politic comun pentru toate aceste țări: o adunare continentală**”⁴³. Președintele François Mitterrand va accepta sugestia consilierului său special, însă nu va fi de acord cu lărgirea CEE înainte ca ea să fi devenit o realitate politică.

Populațiile din cele trei State Baltice vor organiza, la 23 august 1989, o serie de manifestații politice în favoarea independenței Statelor Baltice, inclusiv emoționanta **Cale Baltică**. Oficialii administrației Bush vor considera că nu este în interesul Statelor Unite să încurajeze în mod public dorința de ieșire din URSS a balticilor, deoarece **„se temeau - adnotau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott - ca o mișcare bruscă de separatism să nu degenereze în violență și, posibil, în război civil, în care caz s-ar putea ca porțiuni mari din teritoriul Uniunii Sovietice să se rupă, lăsând armele nucleare sub un control nesigur**”⁴⁴. Pe 21 septembrie 1989, ministrul sovietic de Externe, Eduard A. Șevardnadze, se va întâlni la Casa Albă cu președintele Bush și cu consilierul său pentru securitate națională, Brent Scowcroft, iar în urma discuțiilor au stabilit că este bine să se mențină un status-quo în privința Blocului Răsăritean și, totodată, liderii SUA nu vor face declarații și nu vor urmări o politică care să vizeze accelerarea destrămării Tratatului de la Varșovia. Administrația de la Casa Albă nu va sprijini nicio forță centrifugă care ar fi putut sfâșia în bucăți URSS-ul.

Premierul Margaret Thatcher îi va remite lui Mihail S. Gorbaciov, cu ocazia vizitei pe care o va efectua la Moscova în septembrie 1989, o scrisoare din partea președintelui Bush prin care liderul de la Casa Albă îl asigură pe secretarul general sovietic de faptul că: *1) sprijinea fără niciun fel de rezerve perestroika; 2) nu era alarmat de previziunile sumbre privind reformele din URSS care păreau să eșueze și 3) politica SUA față de Europa de Est nu reprezenta o amenințare pentru URSS iar administrația americană „nu va încerca să profite de dificultățile ivite acolo*”⁴⁵. În cursul zilei de 25 octombrie 1989, Mihail S. Gorbaciov, aflat în vizită oficială la Helsinki, va declara public că Uniunea Sovietică **„nu avea nici un drept, nici moral, nici politic**”⁴⁶, să se amestece în evenimentele aflate în curs de desfășurare în Europa Răsăriteană și presupunea că **„nici alții nu vor interveni**”⁴⁷. Purtătorul de cuvânt al MAE sovietic, Ghenadi Gherasimov, va declara reporterilor că *Doctrina Brejnev* a murit și că în locul ei va fi proclamată *Doctrina Frank Sinatra*.

⁴² Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 139.

⁴³ Jacques Attali, *op. cit.*, p. 275.

⁴⁴ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 148.

⁴⁵ Gheorghe E. Cojocaru, *op. cit.*, p. 300.

⁴⁶ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, *op. cit.*, p. 191.

⁴⁷ *Ibidem*.

În paralel cu aceste eforturi politico-diplomatice sovieto-americane pentru remodelarea relațiilor internaționale, cancelarul Helmut Kohl sosea la Paris, pe 24 octombrie 1989, pentru a cina cu președintele François Mitterrand. Cei doi lideri de stat erau îngrijorați de evoluțiile politice din Europa Răsăriteană, precum și de cele ale Uniunii Sovietice, de posibila reunificare germană și viitorul politic și economic al CEE. **„Problema dumneavoastră nu poate fi rezolvată decât în cadrul Europei”**⁴⁸, va declara François Mitterrand⁴⁹. Pe 2 noiembrie 1989, în timpul întâlnirii la vârf semestrială franco-germană, François Mitterrand va declara în fața mass-media: **„Nu mă tem de reunificare...Nici un om politic european nu trebuie să mai facă de acum înainte raționamente fără a le integra acest element”**⁵⁰. Cancelarul Helmut Kohl îi va scrie președintelui Statelor Unite, George H. W. Bush, pe 28 noiembrie 1989, cu referire la întâlnirea la nivel înalt sovieto-americană care urma să se desfășoare la Malta: **„Vă rog foarte cordial să nu fiți de acord la Malta cu nicio decizie care ar putea limita marja de acțiune a politicii noastre în problema germană”**⁵¹.

Summit-ul de la Malta (2 - 4 decembrie 1989) s-a desfășurat în condițiile unui amplu efort de reconstrucție a sistemului de relații internaționale ca efect al politicii de *perestroika* și *glasnosti* a lui Mihail S. Gorbaciov. Discuțiile de la Malta⁵² l-au convins pe Mihail S. Gorbaciov de faptul că *„politica lui de slăbire a strânsorii împotriva Europei Răsăritene - scriau Michael R. Beschloss și Strobe Talbott - va elibera forțe contrare, eventual distrugătoare din această zonă”*⁵³, astfel încât *„vest-europenii nu vor fi în stare să înfrângă și să controleze singuri aceste forțe”*⁵⁴ și va fi nevoie de ajutorul Statelor Unite. Referindu-se la **„problema germană”**⁵⁵, Mihail S. Gorbaciov a declarat: **„În ceea ce privește problema Germaniei, am o politică prudentă și precaută”**⁵⁶. Ghennadi Gherasimov, purtătorul de cuvânt al Ministerului de Externe sovietic, avea să declare la finalul Summit-ului: **„Am înmormântat Războiul Rece pe fundul Mării Mediterane”**⁵⁷. Pe 4 decembrie 1989, la Bruxelles, președintele George H. W. Bush a ținut un monolog despre rezultatele summit-ului de la Malta, alături de alte monologuri ale aliaților europeni din NATO, până când a răbufnit adevărata problemă care preocupa cancelariile diplomatice europene: reunificarea germană și viitorul noului stat reunificat. **„Ce e de făcut cu Germania de Est? Unde vor fi frontierele**

⁴⁸ Jacques Attali, **op. cit.**, p. 277.

⁴⁹ În cursul zilei de 25 octombrie 1989, François Mitterrand va dezvălui agenda sa de priorități: 1) lansarea conferinței interguvernamentale care să ducă la crearea monedei unice europene; 2) adoptarea Cartei sociale europene; 3) crearea unei confederații și a unei bănci cu care să fie susținută evoluția țărilor din Răsăritul Europei. A se vedea: Loredana Baltas, *François Mitterrand un președinte controversat*, în **Magazin istoric**, Anul XLV, serie nouă, nr. 3 (528), martie 2011, p. 72 – 76.

⁵⁰ Jacques Attali, **op. cit.**, p. 279.

⁵¹ Helmut Kohl, **op. cit.**, p. 128.

⁵² A se vedea: *Malta. Decembrie 1989. Stenograma sovietică a întâlnirii de la Malta (I)*, în **Caietele Revoluției**, nr. 2 (40)/2012, p. 54-60; *Idem (II)*, nr. 3 (41)/2012, p. 45-52; *Idem (III)*, nr. 4 (42)/2012, p. 31-40.

⁵³ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 231.

⁵⁴ **Ibidem.**

⁵⁵ Președintele Franței era angrenat într-un complicat joc politico-diplomatic a cărui miză era unitatea europeană în care cancelarul Helmut Kohl trebuia să-i cedeze lui François Mitterrand. **Lansarea negocierilor privind crearea Uniunii Europene, recunoașterea frontierelor cu Polonia și confirmarea denuclearizării Germaniei** reprezentau cele trei condiții necesare fără de care François Mitterrand nu dorea să discute cu Mihail S. Gorbaciov despre „reunificarea germană”. A se vedea: Ulrich Albrecht, *Marile Puteri și reunificarea Germaniei*, în **Lumea**, Anul XIII, nr. 5 (157), 2006, p. 28 – 35.

⁵⁶ Michael R. Beschloss, Strobe Talbott, **op. cit.**, p. 222.

⁵⁷ **Ibidem**, p. 233.

Germaniei? Germania reunificată va mai rămâne în NATO?”⁵⁸, a întrebat François Mitterrand. Răspunsul a fost dezamăgitor și îngrijorător în același timp. „Nu pot vorbi decât în numele RFG. Germania reunificată va trebui să decidă pentru ea însăși”⁵⁹, a declarat cancelarul Helmut Kohl.

În cursul zilei de 6 decembrie 1989, la Kiev, Mihail S. Gorbaciov va preciza, referitor la reunificarea germană, după discuțiile cu François Mitterrand, că Germania „**trebuie să se reunifice, dar în cadrul unei Europe mari**”⁶⁰. Președintele François Mitterrand va propune, pe 31 decembrie 1989, crearea unei Confederații europene care să cuprindă și URSS. Pe 4 ianuarie 1990, François Mitterrand va declara, în prezența cancelarului vest-german Helmut Kohl, la o conferință de presă: „**Trebuie organizată o perspectivă pentru toate țările care vor adera la democrație și care nu vor putea, dintr-un motiv sau altul, să adere la Comunitatea Europeană care nu se poate mări la infinit**”⁶¹. Istoricul și diplomatul rus Valeri L. Musatov, referindu-se la „*noua gândire politică externă*” a lui Mihail S. Gorbaciov, va consemna: „**Justificându-și propria politică, M. Gorbaciov susține că este acuzat pe nedrept, că el ar fi predat Europa de Est, lăsându-le libertatea popoarelor respective. Nu le-a putut opri, ele aveau dreptul la libertate. În fapt, evoluția evenimentelor, neprevăzută de el, a dus la rezultatul ce trebuia așteptat: țările Europei de Est s-au separat de Moscova, la nivelul conducerii superioare a acestora creștea dorința de despărțire, e adevărat, nu în formele dramatice pe care le-a luat destrămarea URSS. Regiunea a luat calea schimbării orânduirii sociale, mergând în direcția SUA și a Europei Occidentale. Justificându-se, M. Gorbaciov i-a spus lui Helmut Kohl, în iulie 1991: «s-au săturat de noi. Dar și noi ne-am săturat de ei»**”⁶².

⁵⁸ Jacques Attali, *op. cit.*, p. 287.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ Jacques Attali, *op. cit.*, p. 288. Istoricul George-Henri Soutou scria în 2007: „**Într-adevăr, prima reacție a lui François Mitterrand a fost aceea de-a încerca să frâneze reunificarea germană, care, în viziunea sa, ar fi compromis statutul Franței în Europa. Pentru asta, el conta în special pe procesul supranumit «2+4», prin care erau desemnate negocierile între cei Patru și cele două Germanii. În februarie 1990, el credea că în formula «2+4», reunificarea va dura ani de zile. Pe de altă parte, el a încercat inițial să insereze reunificarea în construcția unei Europe Mari, care să includă URSS. (...) De aici propunerea sa din 31 decembrie, referitoare la o Confederație europeană care să cuprindă URSS; în același spirit, el voia să dezvolte structurile de securitate din Europa între cele două tratate pentru a încadra reunificarea, ceea ce ar fi mers în același sens cu conceptul de Casă Comună a lui Gorbaciov, după cum îi și spune acestuia, în mai 1990, la Moscova. În concepția președintelui Republicii, această Europă Mare ar fi fost facilitată de căderea comunismului sovietic de tip clasic și de apariția în URSS și în Europa de Est a unui comunism reformată compatibil cu socialismul democratic al Europei occidentale**” (Apud Pierre Verluise, *După douăzeci de ani de la căderea Zidului. Europa reconfigurată*, Editura Cartier, Chișinău, 2009, p. 123). În octombrie 1989, François Mitterrand a ținut un discurs la Valladolid prin care a îndemnat popoarele din Răsăritul Europei să „**nu respingă «valorile socialismului»**” (*Ibidem*, p. 124).

⁶¹ *Ibidem*, p. 123.

⁶² *Ibidem*.

BIBLIOGRAFIE

- 1) ATTALI Jacques, *François Mitterrand așa cum a fost*, Editura Historia, București, 2008;
- 2) BURAKOWSKI Adam, GUBRYNOWICZ Aleksander, UKIELSKI Pawel, 1989. *Toamna națiunilor*, Editura Polirom, Iași, 2013;
- 3) BUGA Vasile, *Apusul unui Imperiu. URSS în epoca Gorbaciov. 1985-1991*, Editura INST, București, 2007;
- 4) BLANC Hélène, LESNIK Renata, *Prădătorii de la Kremlin (1917 – 2009)*, Editura Cartier, Chișinău, 2011;
- 5) DURANDIN Catherine, *CIA în război*, Editura Incitatus, București, 2003;
- 6) GORBACIOV Mihail S., *Memorii*, Editura Nemira, București, 1994;
- 7) KOHL Helmut, *Am vrut unitatea Germaniei*, Editura Institutul European, Iași, 1999;
- 8) MITROKHIN Vasili, CHRISTOPHER Andrew, *Arhiva Mitrokhin. KGB în Europa și în Vest*, Editura Orizonturi&Sirius, București, 2003;
- 9) RUGE Gerd, *Mihail Gorbaciov*, Editura Doina, București, 1993;
- 10) SMITH Karen E., *Politica externă a Uniunii Europene*, Editura Trei, București, 2004;
- 11) VERLUISE Pierre, *După douăzeci de ani de la căderea Zidului. Europa reconfigurată*, Editura Cartier, Chișinău, 2009;
- 12) WEINER Tim, *CIA. O istorie secretă*, Editura Litera, București, 2011.